

MARDÎNÎ, Fahreddin

(bk. FAHREDDİN el-MARDÎNÎ).

MARDÎNÎ, İsmâil b. İbrâhîm

(إسماعيل بن إبراهيم الماردینی)

Ebû't-Tâhir Şemsüddin İsmâil b. İbrâhîm
b. Gâzî en-Nümeyrî el-Mârdînî
(ö. 629/1232)

Matematik âlimi, fakih.

İbn Fellûs diye tanınmıştır; kaynaklar-
da künyesi Ebû'l-Fazl ve lakabı Şerefeddin
şeklinde de geçer. Nuaymî'ye göre 544'-
te (1149) Busrâ'da, Kureşî'ye göre 593
(1197) veya 594 (1198) yılında Mardin'de
doğdu. Hocalarından Şîrâzî'nin 578'de
(1182), Bezzâz'ın 592'de (1196) öldüğü
göz önüne alındığında Kureşî'nin verdiği
tarihlerin yanlış olduğu anlaşılır. Dedesi-
nin Ruhâ'da (Urfa) kadılık, babasının Di-
maşk'ta kadı nâibliği yaptığı rivayet edi-
lir. Tahsiline Dimaşk'ta başladı ve Ebû
Tâhir es-Silefî'nin öğrencilerinden Yûsuf
b. Meâlf el-Bezzâz ile Hibetullah b. Mu-
hammed eş-Şîrâzî'den hadis dinledi. Ar-
dından Kahire'ye gitti ve dinî ilimler ya-
nında mantık, matematik, tıp ve dil alan-
larında yetişip Fahriyye Medresesi'nde
Hanefî müderrisi oldu. Bir müddet sonra
Dimaşk'a geçerek İzzeddin Aybeg Med-
resesi'nde hocalık yaptı. Dimaşk Eyyübî
Sultanı el-Melikü'l-Muazzam İsâ b. Mu-
hammed'in kendisinden nebizin muba-
hlığına dair istediği fetvayı vermemesi üze-
rine o sırada başında bulunduğu Tarhân
Medresesi'nden azledildi ve bu tarihten
itibaren derslerini evinde verdi. Öğrenci-
leri arasında Zekiyyüddin el-Birzâfî, Şehâ-
beddin el-Kavî, Meccüddin İbnü'l-Halvâ-
niyye gibi âlimler başta gelir. Cemâziye-
levvel 629'da (Mart 1232) Dimaşk'ta vefat
etti. Nuaymî ve İbnü'l-İmâd'ın verdiği bu
tarihe karşılık İbn Kesîr 630'da (1233),
Kureşî 637'de (1239-40) öldüğünü söyler.

Mardînî dinî ilimlerde uzman olmasına,
özellikle fıkıh ve hadis sahaslarında şöhret
kazanmasına rağmen daha çok matema-
tik alanında kitap yazmıştır. Kendisine ta-
kılan ve muhtemelen "fels" (bakır sikke)
kelimesinden türetilen İbn Fellûs lakabı
onun muhasebe matematiğiyle çok uğ-
raştığını göstermektedir. Nitekim eserle-
ri çerçevesinde bakıldığında başta hesap
olmak üzere cebir ve mesâhayı (misâha)
tam anlamıyla amelî hale getirdiği görü-
lür. Sayılar teorisine ait *Kitâbü İ'dâdî'l-
isrâr fi esrâri'l-a'dâd*'ında Nicoma-

chos'un İslâm dünyasında *el-Medhal ilâ
'ilmî'l-aritmâtiki* adıyla bilinen kitabını
esas almasına rağmen onun sayılarla ilgili
mistik inançlarını benimsemez; bu açı-
dan eseri saf bir matematik çalışması ka-
bul edilebilir. Bu durum Mardînî'nin he-
sap alanındaki yöneliminde de ortaya çı-
kar. Çünkü eserlerinde fakihlerin genel
tavırına uyararak hesâb-ı Hindî'yi değil he-
sâb-ı hevâfiyi esas almıştır. Bu sebeple
onun çalışmaları, Hanefî fakihlerinin çok
erken bir tarihte yazımını başlattıkları
-daha sonra Mısır Şâfiî okulunun, özellikle
İbnü'l-Hâim, İbnü'l-Mecdî ve Bedreddin
el-Mardînî'nin en olgun örneklerini ver-
dikleri- saf, dolayısıyla amelî matematik
külliyatı içerisinde sayılmaktadır.

**Eserleri. 1. Kitâbü İ'dâdî'l-isrâr fi es-
râri'l-a'dâd.** Elementer sayılarla ilgilidir;
bir mukaddime ile üç bölümden oluşur
(Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2761/7;
Esad Efendi, nr. 1178). Nicomachos'un *In-
trodunctio arithmaticae*'sini temel alan
müellif sayıları sınıflandırma ve özellikle-
rini açıklama konusunda Pisagor gelene-
ğini takip eder; bu arada yeni sayı sınıf-
ları ortaya koyar. Kitapta yirmi beş çeşit
sayının tertip edilme ilkeleri ve matema-
tik özellikleri gözden geçirilmiştir. S.
Brentjes eser üzerine bir inceleme yap-
mıştır (bk. bibl.). **2. Nişâbü'l-habr fi hi-
sâbi'l-cebr.** Bir mukaddime ile beş bö-
lümde oluşan ve İbnü'l-Ekfânî ile Taşköp-
rizâde tarafından muhtasar eserlerden
sayılan kitap, İslâm matematik tarihini-
de cebir ilmine amelî-fikhî görünüm ka-
zandıran ilk çalışmalardandır (Süley-
maniye Ktp., Lâleli, nr. 2750/3; Şehid Ali
Paşa, nr. 1805; Feyzullah Efendi, nr. 1366).
**3. İrşâdü'l-hussâb fi'l-meftûh min 'il-
mi'l-hisâb.** Hesâb-ı hevâfinin ele alındığı,
bir mukaddime ile beş bölüm halinde dü-
zenlenmiş, yine İbnü'l-Ekfânî ile Taşköp-
rizâde'ye göre muhtasar bir eserdir (Sü-
leymaniye Ktp., Giresun Yazmaları, nr.
1292). **4. et-Tüffâha fi a'mâli'l-misâha**
(Süleymaniye Ktp., Hafid Efendi, nr. 527;
İzmirli İsmail Hakkı, nr. 3673). Uygulamalı
geometriyi konu edinen eser Kahire'de
basılmıştır (1310, 1368, *Mecmû'ul-mütâ-
ni'l-kebir* içinde). Mardînî'nin bunlardan
başka çeşitli kütüphanelerde yazmaları
bulunan *Mizânü'l-'ulûm fi tahkiki'l-
ma'lûm, Hallü'l-'aqli'l-işkâl fi misâha-
ti'l-eşkâl, Vesiletü't-tullâb fi ma'rifeti'l-
evkât bi'l-hisâb ve Muhtaşar fi 'ilmî'l-
kavâfi* adlı eserleri vardır (DMBİ, IV, 413).
İbnü'l-Ekfânî ve Taşköprizâde ona "ilmü
hisâbi'd-dirhem ve'd-dînâr" sahasında
bir eser daha nisbet ederler.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Ekfânî, *İrşâdü'l-kâşid* (nşr. M. Fâhürî
v.dğr.), Beyrut 1998, s. 84, 86; Safedî, *el-Vâfi*,
IX, 66-67; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIII, 136; Ku-
reşî, *el-Cevâhirü'l-mu'dıyye*, I, 390-391; Nu-
aymî, *ed-Dâris fi târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-
Hasenî), Dimaşk 1367/1948, I, 540-541; Taş-
köprizâde, *Miftâhu's-sa'âde*, I, 369, 371, 372;
Keşfü'z-zunûn, I, 664; II, 1412, 1954; İbnü'l-
İmâd, *Şezerât*, V, 129; Brockelmann, *GAL*, I,
622; *Suppl.*, I, 860; Sarton, *Introduction*, II,
703; Sezgin, *GAS*, V, 76, 166; Ebû'l-Kâsım Kur-
bânî, *Zindeğnâme-i Riyâzîdânân-ı Devre-i İslâ-
mî*, Tahrân 1365 hş., s. 40-41; Cevat İzgi, *Os-
manlı Medreselerinde İlim*, İstanbul 1997, I,
244; S. Brentjes, "The First Perfect Numbers
and Three Types of Amicable Numbers in a
Manuscript on Elementary Number Theory by
Ibn Fallûs", *Erdem*, IV/11, Ankara 1988, s. 467-
483; "a.e.: İbn Fallûs'un Elemanter Sayı Teori-
si Üzerine Olan Bir Yazmasındaki İlk Yedi Mü-
kemmel Sayı ve Dost Sayılarının Üç Çeşidi"
(trc. Melek Dosay), a.e., IV/11 (1988), s. 485-
499; M. Saïd Hanâî Kâşânî, "İbn Fellûs", *DMBİ*,
IV, 412-413.

İHSAN FAZLIOĞLU

MARGOLIOUTH, David Samuel

(1858-1940)

İngiliz şarkiyatçısı.

Londra'da doğdu; yahudi asıllı bir hıristi-
yan din adamının oğludur. Oxford Üni-
versitesi'nde Yunan-Latin edebiyatı ve
şarkiyat okudu. 1889'da aynı üniversiteye
Arapça profesörü olarak tayin edildi ve bu
görevini 1937'ye kadar sürdürdü. 1913'-
te Londra Üniversitesi'nde Doğu Dilleri
Bölümü başkanı oldu. 1916-1917 yılların-
da Pencap Üniversitesi'nde, 1929'da Bom-
bay ve Kalküta üniversitelerinde konfe-
ranslar verdi. 1905'ten itibaren 1937'ye
kadar son üç yılı başkanlık olmak üzere
Royal Asiatic Society'nin yönetim kade-
melerinde çeşitli görevlerde bulundu. 23
Mart 1940 tarihinde Londra'da öldü. Pek
çok üniversite ve akademi kuruluşu tara-
fından kendisine çeşitli şeref pâyeleri ve-
rilen Margoliouth British Academy'nin,
Deutsche Orient-Gesellschaft'ın, Ameri-
can Oriental Society'nin, el-Mecmau'l-il-
miyyü'l-Arabî ile Mecmau'l-lugati'l-Ara-
biyye'nin üyesiydi. Margoliouth Yakında-
ğı tarihi, İslâm tarihi ve Arap edebiyatı
alanlarında döneminin en önde gelen şar-
kiyatçılarından biri olarak kabul edilmiş-
tir; ayrıca hıristiyan ilâhiyatı, Grek-Latin
edebiyatı, Süryânî ve Ermeni araştırmal-
arında da söz sahibiydi. Üniversitede oku-
duğu dillerden başka İbrânîce, Sanskritçe,
Farsça, Türkçe, Ermenice ve Süryânîce
bilirdi.

Margoliouth'un İslâmiyat'la ilgili araştırmalarında çok defa bilimsel objektiflikten uzak bir tavır ortaya koyduğu görülür. O da dönemin şarkiyatçı çevrelerinde benimsenen genel anlayışa paralel biçimde Kur'an'ın vahiy mahsulü olmadığına ve İslâmiyet'in Yahudilik ve Hıristiyanlık'tan yoğun bir şekilde etkilendiğine inanır. İslâm toplumunda uygulanan sünnetin eski Araplar'ın örfü olduğunu, bunların Hz. Muhammed'in sünnetiyle ilgisinin bulunmadığını iddia eder; Hz. Muhammed'in arkasında bir hüküm ve dinî karar bırakmadığını, fikhî hüküm ve kararların kendisine sonradan izâfe edildiğini ileri sürer.

Eserleri. 1. *The Letters of Abu'l-Âlâ of Ma'arrat an-No'mân* (Oxford 1898; Bağdat 1968). Ebû'l-Alâ el-Maarrî'nin risâlelerinin neşri ve İngilizce'ye tercümesidir. 2. *Mohammed and the Rise of Islam* (London 1905, 1923). İslâm dini ve Hz. Peygamber'in biyografisi hakkındadır. 3. *Cairo, Jerusalem and Damascus* (London 1907). Kahire, Kudüs ve Şam'ın tarihini konu alan bir eser olup Hâlid Es'ad İsâ ve Ahmed Gassân Sibânû tarafından *el-Kâhire Beytü'l-makdis ve Dımaşk* adıyla Arapça'ya tercüme edilmiştir (Dımaşk 2000). 4. *History of Islamic Civilization: Ummayyads and Abbassids Period* (London 1907; New Delhi 1978). Corcî Zeydân'ın *Târîhu't-temeddüni'l-İslâmî* adlı eserinin Emevîler ve Abbâsîler'le ilgili dördüncü bölümünün çevirisidir. 5. *Mohammedanism* (London 1911). 6. *The Early Development of Mohammedanism* (London 1914). 7. *The Eclipse of the Abbaside Caliphate* (Oxford-London 1920-1921, Henry Frederich Amedroz ile birlikte), İbn Miskeveyh'in *Tecâribü'l-ümem ve te'âkıbü'l-himem* adlı kitabının Abbâsîler'in son devriyle Büveyhîler'e dair kısmının Ebû Şücâ' er-Rüzrâverî'nin zeyliyle beraber yedi cilt halinde neşri ve İngilizce'ye tercümesidir. I-III. ciltler eserin Arapça tenkitli neşrini, IV-VI. ciltler tercümesini, VII. cilt notlarla açıklamaları ve fihristi ihtiva etmektedir. 8. *Relations Between Arabs and Israelites Prior to the Rise of Islam* (London 1924). British Academy'nin himayesinde 1921 yılında verdiği konferanslardan meydana gelmektedir. 9. *Lectures on Arabic Historians* (Kalküta 1930; Delhi 1977). Kalküta Üniversitesi'ndeki konferansları dizisinden meydana gelen eseri Hüseyin Nassâr *Dirâsât 'ani'l-mü'errihine'l-'Arab* adıyla Arapça'ya çevirmiştir (Beyrut, ts.). 10. *The Renaissance of Islam*. Adam Mez'in *Die Renaissance des Is-*

lams adlı eserinin tercümesidir (S. Khuda Bakhsh ile birlikte, London 1937). 11. *Uşûlü's-ş-ş-ri'l-'Arabî* (trc. Yahyâ el-Cübûrî, Beyrut 1988). Câhiliye şiiriyle ilgili bir eser olup daha önce "The Origins of Arabic Poetry" başlığıyla *Journal of the Royal Asiatic Society*'de makale halinde yayımlanmıştır (yıl: 1925, s. 417-449).

Müellif bunlardan başka Yâkût el-Hamevî'nin *Mu'cemü'l-üdebâ'sını* (I-VII, Leiden 1907-1931), Ebû Ali et-Tenûhî'nin *Nişvârü'l-muhâdâra ve aḥbârü'l-mü-zâkere'sini* (London 1921), Aristo'nun *De Poetica* isimli eserinin Mettâ b. Yûnus çevirisini (*Kitâbü's-Şi'r*, London 1887), Ebû Hayyân et-Tevhîdî'nin *el-İmtâ' ve'l-mu'ânese* adlı eserinden bazı seçmeleri İngilizce tercümeleriyle birlikte ("Some Extracts from the Kitâb al-İmtâ' wa'l-mu'ânasah of Abû Hayyân Tauhîdî", *Islamica*, II [Leipzig 1926], s. 380-390) yayımlamış, Sem'ânî'nin *el-Ensâb'ını* (I-XX, Leiden-London 1912) ve R. Geyer ile birlikte Buhtürî'nin *el-Hamâse* adlı eski Arap şiiri antolojisinin tıpkıbasımını (Leiden 1909) neşretmiştir. Ayrıca *The Journal of the Royal Asiatic Society* ve *Islamic Culture* başta olmak üzere çeşitli dergilerde yayımlanmış çok sayıda makalesi ve ansiklopedi maddesi bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

C. F. Beckingham, "A History of the Royal Asiatic Society: 1823-1973", *The Royal Asiatic Society: Its History and Treasures* (ed. S. Simmonds-S. Digby), Leiden-London 1979, s. 11, 12, 73, 75; Mustafa es-Sibâî, *el-İstisrâk ve'l-müsteşrikin mâ lehüm ve mâ 'aleyhim*, Beyrut 1979, s. 36-37; Necib el-Akiki, *el-Müsteşrikin*, Kahire 1980, II, 77-79; M. Abdülfettâh Uleyyân, *Eḍvâ' 'ale'l-istişrâk*, Küveyt 1400/1980, s. 86-90; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikin*, Beyrut 1984, s. 379; M. Mustafa Hidâra, "Mevkûfî Marcilyûs (Margoliouth) mine's-ş-ri'l-'Arabî", *Menâhicü'l-müsteşrikin fi'd-dirâsâtil-'Arabîyyeti'l-İslâmîyye*, Riyad 1985, I, 396-438; Zafar Ali Qureshi, *Prophet Muhammad and his Western Critics*, Lahore 1992, I-II, tür.yer.; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, "Uyûnû'l-mü'elîfât (nşr. Mahmûd Fâhûrî)", Halep 1413/1992, I, 80-81; Jabal Muhammed Bua-ben, *Image of the Prophet Muhammed in the West: A Study of Muir, Margoliouth and Watt*, Leicester 1996, s. 49-107, 311-316; H. A. R. Gibb, "Obituary Notice David Samuel Margoliouth: 1858-1940", *JRAS* (1940), s. 392-394; A. Jeffery, "David Samuel Margoliouth", *MW*, XXX (1940), s. 295-298; F. Krenkow, "David Samuel Margoliouth", *JC*, XIV/3 (1940), s. 263-265; İlhâmî Ayrancı, "Batıda Peygamber Muhammed (s.a.s.) İmajı", *Diyanet Aylık Dergi*, sy. 146, Ankara 2003, s. 28-30; "Margoliouth, David Samuel", *EJd.*, XI, 966; M. Yaşar Kademir, "Hadis", *DİA*, XV, 62.

MÂRİB

(bk. ME'RİB).

el-MA'RİFE ve't-TÂRİH

(المعرفة والتاريخ)

Fesevî'nin
(ö. 277/890)

tarihî olayları ve muhaddisler dair bilgileri ihtiva eden eseri

(bk. FESEVÎ).

MÂRİFET

(المعرفة)

Allah ve O'nun sıfatları, fiilleri, isimleri ve tecellileri hakkında mânevî tecrübeyle doğrudan elde edilen bilgi anlamında bir tasavvuf terimi.

Sözlükte masdar olarak "bilmek, tanımak, ikrar etmek", isim olarak "bilgi" anlamına gelen ma'rifet (irfân) kelimesi ilimle eş anlamlı gibi kullanılmakla birlikte aralarında bazı farklar vardır. İlim tümel ve genel nitelikteki bilgileri, mârifet tikel, özel ve ayrıntılı bilgileri ifade eder. İlimin karşısı cehil, mârifetin karşısı inkârdır. Bu sebeple ilim kelimesi her zaman mârifetin yerini tutamaz.

İlk dönemlerden itibaren sûfiler, sûfi olmayan âlimlerin ulaştıkları bilgilerden farkı ve kendilerine has bir bilgiye sahip olduklarına inanmışlar, bu bilgiyi mârifet, irfan, yakın gibi yine kendilerine has terimlerle ifade edip bunun için bazan ilim kelimesini de kullanmışlardır. Ancak ilim terimini mârifet anlamında kullandıklarında bunu tasavvufî terminolojiye ait bazı sıfatlarla niteleyerek "ledün ilmi, bâtin ilmi, esrar ilmi, hal ilmi, makam ilmi, fenâ-bekâ ilmi, mükâsefe ve müşâhede ilmi" gibi tabirler oluşturmuşlar, bu tabirlerle mârifet dedikleri ilâhî esrar ve hakikatlere, nefsin niteliklerine, varlıkların durumuna ve gayb niteliğindeki bazı hususlara ilişkin bilgiyi kastetmişlerdir. Mârifetin mukaddimesinin ilim, ilimsiz mârifetin muhal, mârifetsiz ilmin vebal olduğuna inanan sûfiler mârifetin ledünî bir ilim sayıldığı görüşündedir. Onlara göre bu ilimde vehmin tesiri bulunmadığından ismet (mâsumiyet, saflık) vardır; diğer ilimler ise vehmin etkisi altında oldukları için saf ve mâsum değildir.

Sûfiler, sülûk ile ve yaşanarak öğrenilen bu bilgilerin aynı konularda akfî istidlâl ve kıyaslarla yahut belli metinleri okumakla elde edilen bilgilerden daha üstün olduğuna inanırlar. Nitekim Cüneyd-i